

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

Denna information om hedersrelaterat våld och förtryck ska vara ett stöd för sjukvårdspersonal i Kronobergs län i arbetet att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Sjukvårdspersonalen ska ha kunskap om ämnet, kunna uppmärksamma utsatta samt veta hur man ska gå vidare i arbetet när problematiken infinner sig.

Regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck

”Hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld, våld och dödligt våld”.

I samhällen med patriarkala system där kollektivet är överordnad individen förekommer hot, tvång och våld och även mord i hederns namn. Individer som inte lever enligt hedersnormer kan komma att bestraffas i syfte att upprätthålla hedern. Att reducera skammen som individen gett upphov till blir familjens/släktens viktigaste uppgift och man skyr inga medel i tillvägagångssättet. Det hedersrelaterade våldet planeras och utförs oftast av kollektivet. Kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är grundstenen i hederstänkande. Det innebär att individen inte får välja livspartner själv och tvingas istället gå med på det som familjen/släkten bestämt åt individen. Det är således två dimensioner att ta hänsyn till när man pratar om HRV:

- (1) individen som lever utanför hedersnormen bestraffas av kollektivet och
- (2) förövaren/förövarna beskyddas av kollektivet.

Utövarna kan vara kvinnor, män och/eller barn. Ett barn kan vara våldsutsatt själv samtidigt som hen är våldsutövare (frivilligt eller med påtryckningar från familj/kollektiv). Även om det är mest flickor och unga kvinnor som utsätts för HRV så finns där också andra målgrupper som är viktigt att veta. HRV drabbar därmed även vuxna kvinnor, pojkar/unga män samt HBTQ personer.

Förenta nationerna tar helt avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck vilket klargörs i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. I Sverige är det också straffbart att hota, slå eller mörda en individ i hederns namn. Barnen är en målgrupp som alltför ofta är utsatta för HRV. Vi måste arbeta för att motverka att barn utsätts för varken psykiskt eller fysiskt våld i enlighet med barnkonventionen samt svensk lagstiftning.

Våldets karaktär

Psykiskt och latent våld: Det kan vara isolering, verbala kränkningar, rädsla, känslomässig utpressning, skambeläggande, osynliggörande, hot om fysiskt våld, hot om självmord, hot riktat mot husdjur, närstående eller egendom. Stalkning och andra trakasserier är ytterligare exempel på psykiskt våld och latent våld. Det kan även vara utfrysning, isolering, förbud att delta i normala aktiviteter i samhället, tvång att bära avvikande klädsel, tvång till avvikande beteende, påtvingad ekonomisk nöd, ofrivilligt bortförande, bannlysning.

Försummelse och vanvård: Våldsutsatta kan vägras vård och medicin som de behöver, får inte äta eller tvingas att äta, bristande daglig hygien inklusive mun- och tandhygien, bristande omvårdnad eller årstids- och åldersanpassade kläder. Det kan även vara att den våldsutsatta inte ges möjlighet till vila och sömn. Det kan finnas begränsningar i form av att man inte får umgås med vem man vill och inte får ta hem vänner. Den våldsutsattas behov av utbildning, uppmärksamhet, bekräftelse och tillhörighet och en trygg fysisk miljö tillgodoses inte.

Ekonomiskt våld: Den våldsutsatta saknar rätt till ekonomi eller till sina pengar oavsett om man jobbar eller inte. Det kan även vara att man inte får arbeta och därmed inte kan försörja sig själv.

Materiellt våld: Individen som inte rättar sig efter hedersnormerna kan få sina tillhörigheter förstörda och det kan vara saker av symbolisk värde som förstörs framför ögonen på den utsatta i syfte att skrämja denna.

Fysiskt våld: Det kan ta sig i uttryck i form av våldsutövaren knuffar, slår, släpar eller bankar den våldsutsattas huvud mot något. Eller att våldsutövaren sparkar, tar stryptag, kastar något på den våldsutsatta eller håller vapen mot någon. Fysiskt våld består också av frakturer, ögonskador, rivmärken, blåmärken, bitmärken, brännskador, märken efter bälten och remmar, svullnader, hudavskrapningar, kvävningförsök, kramper eller andningsstillestånd. Utsatta drabbas av allt från örfil till mord och ett rykte kan vara tillräckligt för att bestraffning ska komma till stånd. Även påtvingat självmord förekommer.

Sexuellt våld: Det finns mycket skam kring samtal om sexualitet vilket medför att om en flicka/ung kvinna blir utsatt för sexuella övergrepp eller våldtagen läggs skulden på henne. Det kan även handla om sexuellt våld genom exempel tvång till oönskat sex med okänd eller oönskad person i ett påtvingat äktenskap.

Latent våld: Om den våldsutsatta har blivit drabbad av någon av de ovanstående punkterna så tär det på individens psyke och individen kan få svårt att slappna av och känna sig trygg. Det latent våldet är rådande under hela dygnet och kan bidra till att individen får sömnsvårigheter, koncentrationssvårigheter och psykisk ohälsa.

Varningssignaler för hedersrelaterat våld och förtryck

Varningssignaler på att hen utsätts eller är i risk att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck:

- Koncentrationssvårigheter
- Återkommande huvudvärk
- Hög frånvaro i skolan (särskilt frånvaro från idrottslektioner eller andra aktiviteter)
- Begränsningar i hens liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge, val av utbildning eller jobb
- Betendeförändring efter resa utomlands eller efter en längre lov
- Ökad risk för psykisk ohälsa (i form av PTSD)
- Om hen berättar att hen ska utomlands
- Om hen berättar att hen ska firas på något sätt
- Familjen/slakten bestämmer för vem hen ska gifta sig med
- Rädd för rykten
- Familjen har total kontroll över hen (förföljd)
- Pratar om **heder** som något livsviktigt
- Hen betonar vikten av kyskhet och oskuld
- Hen pratar om bestraffningar, hot och våld om man inte lyder normsystemet
- Hen har självmordstankar eller uppmanats att begå självmord
- Hen känner skuld och skam
- Hen blir utfrysad och isolerad
- Hen utsätts för sexuellt våld (gift mot sin vilja och måste ha sex mot sin vilja)
- Rädd för könsstympning
- Hbtq-personer tvingas att ”korrigera” sin sexuella läggning via tvångsäktenskap
- Hot om dödligt våld

Checklista vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

Steg 1 Uppmärksamma barn som far illa

- Vid misstanke om att allt inte står rätt till, lyssna och ställ frågor.
- Om möjligt, prata med den utsatta i enrum (i en trygg miljö). Tänk på att medföljare kan vara våldsutövare. Nekas minderåringen vård av vårdnadshavare ska du göra en orosanmälan.
- Var uppmärksam på varningssignaler. Använd telefontolk vid behov, helst från annan ort!
- Uppmärksamma de behov den utsatta kan ha av somatiskt och/eller psykiskt vård.
- Vid akuta ärenden ring socialtjänsten i persons kommun alt. socialjouren via SOS alarm 112 (se steg 3 för att göra en orosanmälan). I det akuta skedet kan orosanmälan göras per telefon och kompletteras med en skriftlig orosanmälan senare. Tänk på att göra orosanmälan även på barn som du inte träffar personligen, misstanke kan uppstå under samtal med vårdnadshavare eller andra vuxna.

Steg 2 Dokumentera

- Den som misstänker ska dokumentera den utsattas skador och spontana berättelse i journalen under anteckningsmallen ”våldsutsatthet” som inte syns i journalen via 1177 vårdguidens e-tjänster (inte i besöksmallen). Vårdrutinen finns här.
- Det är viktigt med en noggrann anamnes. Dokumentera om det finns fler minderåriga barn i familjen.

Steg 3 Att göra en orosanmälan

- Du kan alltid rådfråga kollegor, psykosocial resurs, kurator eller din chef.
- Du har också möjlighet att konsultera socialtjänsten utan att uppge barnets identitet.
- Orosanmälan görs i Cosmic av den som fattar misstanke om att barn far illa.
- Skriv om de iakttagelser och den oro som föranleder anmälan. Beskriv den utsattas, vårdnadshavarens eller annans berättelse samt objektiva fynd eller beteende efter undersökning och/eller samtal med barnet. Beskriv hur de negativa konsekvenserna påverkar barnet på kort och lång sikt. Överväg orosanmälan på syskon om det finns fler minderåriga i familjen.
- Anmälaren skickar omgående orosanmälan till socialtjänsten i den kommun barnet bor.
- Överväg att kontakta polisen om det finns en hotbild som påverkar den utsatta, medföljarens eller personalens säkerhet.

Steg 4 Information till den utsatta

- Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck, könsstämpning, våld, eller sexuella övergrepp ska vårdnadshavare inte informeras, det ska istället socialtjänsten göra.
- Lämna kontaktuppgifter till polisen och socialtjänsten så att barnet (med hänsyn till barnets/ungdomens ålder och mognad) vet var man kan vända sig vid behov.
- Vid behov erbjud kontakt med BUP, Barn- och ungdomshälsan, Familje Frid Kronoberg.

Att ställa frågor om hedersrelaterat våld och förtryck

Exempel på frågor om hedersrelaterat våld, med hänsyn till den utsattas ålder och mognad:

- Var har du ont? Vad är anledning till kontakt med hälso- och sjukvården?
- En del barn/ungdomar/unga vuxna berättar att de har det svårt och jobbigt hemma. Hur ser det ut för dig?
- Är du rädd för någon i din närhet?
- Är du utsatt av någon i din familj? Hur länge har det pågått?
- Vet du om någon annan i din familj blivit utsatt för hedersrelaterat våld?
- Har du syskon som du är orolig för ska utsättas?
- Är du orolig inför resan till hemlandet/utlandet? Vad gör dig orolig?
- Vad skulle hända om vi tog kontakt med dina föräldrar för att prata om det som hänt dig?
(Genom denna fråga har man möjlighet att ta reda på om den utsatta behöver akut hjälp t.ex. skyddat boende. Exempel på akuta situationer är utsatthet för våld, dödsbot eller risk för bortgifte/tvångsgifte.

Om en samlad bedömning pekar på misstanke om att en minderåring far illa eller riskerar fara illa ska en anmälan om att barn far illa göras till socialnämnden. Personal ska inte ha faktiskt bevis för utsattheten utan det räcker att man har oro för barn, det är vidare socialtjänstens ansvar att utreda ärendet.

Tänk på: De som lever med hedersnormer blir oftast kontrollerade av flera potentiella våldsutövare. Därför är det viktigt att försäkra sig om att den utsatta är själv när du inleder samtalet. En medföljare är ett potentiellt hot och om inte medföljaren är våldsutövare själv så kan denna vara mellanhand till andra våldsutövare. Detta gäller även om det är ett litet barn som är medföljande.

För mer information

För mer information se Region Kronobergs [Handlingsplan vid misstanke om våld i nära relationer och/eller barn som far illa](#).

För rådgivning, stöd eller kompetensutbildning:

Valentina Hajra

Utvecklingsledare för våld i nära relationer och barn som far illa

Region Kronoberg

Valentina.hajra@kronoberg.se

0709-844 728